

että se tuo ensimmäistä kertaa nämä mielenkiintoiset tekstit ja Ugaritin tärkeän pronssikautisen kaupakeskittymän suuren yleisön tietoisuuteen.

Siksi soisikin, että kirjaa luettaisiin yhtä ahnaasti kuin Ugaritin kuolemanjumala Motu, joka tarinan mukaan pystyi hotkaisemaan suuhunsa kokonaisen lampaan, karitsan kurkkunsa murskaimiin. Aikoinaan kahden imperiumin (Egyptin ja Hattin eli Heettiläisvaltakunnan) puristuksessa luovineen, kansainvälistä kauppaa käyneen syyrialaisen kulttuurien sulatusuunin tuhoutuminen myöhäspronssikauden järjestelmänromahduksen ja kansainvaellusten tuoksinassa voisi kuvitella antavan nykymaailmalle muutaakin kuin jumalten pitoja.

JOANNA TÖYRÄÄNVUORI,
TEOL. TRI

SIEGFRIED KREUZER
The Bible in Greek: Translation, Transmission, and Theology of the Septuagint. Septuagint and Cognate Studies 63. Atlanta: SBL Press 2015. 323 s.

Yksi kreikankielisen Vanhan testamentin eli Septuagintan tekstikriittisen tutkimuksen tärkeimmistä kiistoista koskee niin kutsutun lukiaanisen tai antiokialaisen tekstitradiation suhdetta Septuagintan alkuperäistekstiin. Erityisen vilkkaana keskustelu veloo Samuelin ja Kuninkaiden kirjojen tutkimuksen piirissä, sillä siellä ongelmat ovat kenties huomattavimmat. Tutkimuksessa on viime vuosikymmeninä yleisesti päädytty siihen, että vaikka antiokialaisen tekstin pohjana käytetty tekstimuoto (niin kutsuttu proto-lukiaaninen teksti) vaikuttaa olleen lähellä Septuagintan alkuperäisiä sa-

namuotoja, myöhemmin se osittain hautautui antiokialaisessa tekstitradiossa sekundäärisen lukiaanisen resension alle. Näin antiokialainen teksti on Samuelin ja Kuninkaiden kirjoissa äärimmäisen tärkeä teksti-
todistaja, mutta sisältää melko paljon sekundäärejä aineksia.

Siegfried Kreuzerin neljäntoista artikkelin kokoelma osallistuu suurimmilta osiltaan yllä kuvattuun keskusteluun. Alun perin vuosien 2004–2014 aikana englanniksi ja saksaksi julkaistut artikkelit on kirjassa koottu aiheittain neljän alaotsikon alle. Teoksen lopussa on myös Kreuzerin Septuagintan tekstihistoriaa koskevien tutkimusten luettelo.

Septuagintan käännöksen ja resensioiden historiaa sekä käännöksen ajan Aleksandrian ptolemaio-laista kontekstia käsittelevät viisi artikkelia puoltavat paikkaansa teoksen ensimmäisen alaotsikon ”Background and Beginnings” alla, ja toimivat varsin oivina johdatuksina niin aihepiiriin tutkimukseen kuin teoksen seuraaviin artikkeleihin. Kreuzer kuvaa osuvasti, miten kiinteässä suhteessa Septuagintan käännöstyö oli helteeniseen kulttuurikontekstiin, ja kuinka tällainen massiivinen käännöstyö oli mahdollista saattaa alulle juuri 200-luvun eaa. Aleksandriassa, missä fyysiset ja henkiset puitteet olivat käännöstyölle ihanteelliset. Kreuzerin viidennen luvun tutkielma Siirakin kirjan esipuheen retoriikasta verrattuna kreikkalaisen reetori Isokra-teen puheisiin on erityisen ansiokas ja valottaa hyvin sitä, miten Septuagintan kääntäjät tunsivat klassisen esipuheen genren ja miten Siirakin kirjan esipuhe sopii tämän genren puitteisiin.

Seuraavissa kuudessa artikkelissaan (”Old Greek and the Recensions”) Kreuzer käsittelee teoksensa pääaihetta eli antiokialaisen tekstin ja erityisesti Codex Vaticanuksen edustaman B-tekstin suhdetta toisiinsa Samuel–Kuninkaissa. B-tekstiä on totuttu pitämään melko luotettavana ja autenttisena Vanhan

kreikan (”Old Greek”) eli Septuagintan alkuperäiskäännöksen teksti-
distajana ennen kaikkea niin kutsutuilla *kaigettomilla* alueilla eli masoreettista tekstiä kohti harmonisoivan *kaige*-revision ulkopuolisilla alueilla (esim. 1 Kun 2:12–21:43). Vaikka B-tekstin monet ongelmallisuudet on tunnettu vähintään yhtä kauan, on se oikeutetusti puoltanut paikkaansa eräänlaisena pohjatekstinä – niin Alfred Rahlfsin kuin Brooke-McLeainkin tekstiediot on luotu pitkälti Vaticanuksen pohjalta.

Kreuzer kääntää tämän lähtökohdan päälaelleen: alkuperäisen tekstimuodon paras säilyttäjä ei ole B-teksti, vaan antiokialainen teksti. Dominique Barthélemyyn tulosten jalanjäljissä Kreuzer argumentoi, että antiokialainen teksti on ajoittaista korruptiota lukuun ottamatta käytännössä identtinen alkuperäisen käännöksen tekstin kanssa erityisesti *kaige*-alueilla. Usein varsin laajaksi oletettu lukiaanisen resension vaikutus on Kreuzerin mukaan huomattavasti aiemmin oletettua vähäisempää, ja suurin osa antiokialaisen tekstin väitetyistä lukiaanisisista erikoisuuksista tulisikin hänen mukaansa päinvastoin nähdä alkuperäisen käännöksen piirteinä. B-teksti ei tällaisessa tapauksessa olisi täysin säilynyt *kaigettomillakaan* alueilla harmonisoimattomana, vaan sisältää Kreuzerin mukaan kauttaaltaan lievää hepraisoivaa vaikutusta.

Kirjan kolmannessa, yhden artikkelin käsittävässä osiossaan (”The Septuagint and New Testament Quotations”) Kreuzer argumentoi, että Paavalin kirjeiden pienten profeettojen septuagintalainaukset ovat useissa kohdin tärkeitä tekstikriittisiä todistajia alkuperäisimmän lukutavan puolesta. Kokoelman kahdessa viimeisessä luvussa Kreuzer käy yhtäältä oivasti läpi Papyrus 967:n arvoa Vanhan testamentin juutalaisen tekstikaanonin ja erityisesti Danielin, Esterin ja Hesekielin kirjan muotoutumisen tutkimukselle, ja toisaalta arvioi vielä kertaalleen Codex Vaticanuksen arvoa teksti-

kimukselle hahmottelemansa uuden metodologian näkökulmasta.

Kirjan keskeisintä antia ovat Kreuzerin metodologisesti provokatiiviset näkemykset antiokialaisen tekstitradition arvosta tekstikritiikille. Vaikka hän on omien sanojensa mukaan ”uuden metodologisen näkemyksen” asialla, on samankaltaisia ajatuksia esitetty jo aiemmin. Antiokialaisen tekstin arvo on myös tunnustettu tutkimuksessa laajasti. Sen oletetut erikoisuudet ja sekundäärit piirteet ovat pitkähkön tutkimustradition tulos, eivät tekstimuodolle asetettuja ”esioletuksia”, kuten Kreuzer asian ilmaisee.

Vaikka Kreuzer monissa kohdin korostaa – usein sinänsä aiheellisesti – vanhan tutkimuksen ongelmallisuutta, hän kompastuu omassa työssään vähintään yhtä moneen metodologiseen karikkeen. Yksi suurimmista ongelmista koskee antiokialaiskeskeistä lähtökohtaa: vaatimus ”antaa” antiokialaisen tekstin olla alkuperäinen tarkoittaa helposti yhden tekstitradition nostamista muiden edelle. Se ei ole tekstikritiikissä toivottavaa, koska se johtaa helposti kehäargumentaatioon. Aiheesta kiinnostuneen kannattaa tutustua vuonna 2010 *Bulletin of the International Organization of Septuagint and Cognate Studies* -julkaisussa ilmestyneeseen Timothy Michael Lawn ja Tuukka Kauhasen vastaukseen, joka koskee käsillä olevan teoksen kuudetta ja kahdeksantetta artikkeleita.

Kreuzerin näkemysten kiistanalaisuuden takia on ongelmallista, että artikkeleissa annetaan kovin vähän tekstiesimerkkejä. Olisin toivonut laajempaa ja kattavampaa aineiston käsittelyä. Vaikka Kreuzer korostaa esi-lukiaanisten lähteiden (esimerkiksi Qumran ja Vanha latina) arvoa tekstikritiikille, esimerkiksi luvuissa 8 ja 14 vanhalatinalaisia lukutapoja käsitellessään hän käy latinalaiset lukutavat läpi vain osittain ja melko pintapuolisesti. Tämän aineiston kattavampi läpikäyminen olisi vahvistanut hänen argument-

tiaan. Toisaalta useat Kreuzerin esimerkit toistuvat artikkelista toiseen (esimerkiksi 2 Sam 15:2–10 luvuissa 6–8, 14), mikä voi luoda kuvan siitä, että todistusaineistoa ei juuri ole. Annetut esimerkit ovat kuitenkin havainnollistavia, joskaan eivät aina yksiselitteisesti. Artikkelien aihepiiriin samankaltaisuuden vuoksi niiden sisältö on myös muilta osin melko toisteista, mikä alkaa kirjan loppua kohden uuvuttaa.

Aiheessa riittäisi potentiaalia erittäin syväluotaavaan ja jopa uraauurtavaan tutkimukseen. Esimerkiksi Kreuzerin ”semi-kaigen” ajatus kaigettomilla alueilla 1 Kuninkaiden kirjassa on mielenkiintoinen ja laajemman tutkimuksen arvoinen. Antiokialainen teksti voi olla tärkeässä roolissa myös Samuel–Kuninkaiden kaigettomien alueiden tekstitutkimuksessa. Tässä suhteessa Kreuzerin haaste tutkimukselle on erityisen tervetullut. Kreuzer nostaa esiin toisenkin pohtimisen arvoisen kysymyksen: toimiko lukiaaninen reviisori tosiaan niin epäjohdonmukaisesti kuin usein vaikuttaisi?

Kokonaisuutena Kreuzerin kokonelmateos on hieman epätasainen. Erityisesti viisi ensimmäistä artikkeleita ovat oivia katsauksia Septuagintan yleiseen kehityshistoriaan, ja niitä voi suositella niin aloitteleville kuin kokeneemmillekin Septuagintan tutkijoille. Sen sijaan provokatiivisemmat osiot lienevät kiinnostavia huomattavasti marginaalisemmalle joukolle. Koska antiokialaisen tekstin perustana toiminut proto-lukiaaninen teksti on yksi tämänhetkisen septuagintatutkimuksen suurimmista mysteereistä, kaikki yritykset sen ratkaisemiseksi ovat liikkeitä oikeaan suuntaan. Näin ollen Kreuzerin panos tutkimukselle on tärkeä avaus, jonka kautta antiokialaisen ja proto-lukiaanisen tekstin tarkempi luonne voivat hahmottua tutkimukselle entistä paremmin.

TIMO TEKONIEMI, TEOL. MAIST.

THOMAS A. WAYMENT
The Text of the New
Testament Apocrypha
(100–400 CE). London:
Bloomsbury T&T Clark
2013. 409 s.

Thomas Waymentin *The Text of the New Testament Apocrypha* tarjoaa lukijansa tutkittavaksi valikoiman Uuden testamentin kaanonin ulkopuolelle jääneitä varhaiskristillisiä tekstejä vuosien 100–400 väliltä. Kyseessä ei ole perinteinen editio: Wayment tarjoaa valikoiman säilyneitä käsikirjoituksia ja fragmentteja luettavaksi. Jokaisesta kirjaan valitusta tekstistä annetaan perustiedot ja keskeisin kirjallisuus, kunkin käsikirjoituskatkelman kreikankielinen editio ilman käännöstä sekä tärkein anti: tarkat ja hyvälaatuiset valokuvat kirjan loppuosassa. Näin lukija pääsee itse tutkimaan käsikirjoitusta.

Mihin kirjoituksiin otsikon ”apocrypha” sitten viittaa? Termi on ongelmallinen, minkä Wayment johdannossa myöntää. ”Apokryfi” viittaa johonkin kätkettyyn, salaperäiseen, tosi kirjoitusten eli Uuden testamentin ulkopuoliseen. Kyseiset kirjoitukset laadittiin aikana, jolloin mitään Uuden testamentin kaanonin ei ollut, joten niiden suhteuttaminen kaanoniin on ongelmallista. Wayment päättyy termiin, koska se on laajalti käytetty eli tunnistettava eikä niin anakronistinen kuin esimerkiksi ”kaanonin ulkopuolinen”. Kyseessä on joukko kirjoituksia, jotka on laadittu kristinuskon ja kristillisen kulttuurin ensimmäisinä vuosisatoina kristillisen lukijakunnan käyttöön, ja jotka myöhemmin jäivät idän ja lännen kirkkojen kaanonien ulkopuolelle.

Kirjaan valitut tekstit edustavat varhaisinta kristillistä kirjallisuutta eli tekstejä, jotka on kopioitu papyrukselle tai pergamentille vuosien 100–400 välillä (johdannossa Wayment puhuu viidestä ensimmäisestä vuosisadasta). Kirjallisuustyyppit eli genret vaihtelevat, mikä kertoo kristitty-